

УДК 334.02:63.327 (ЄС).339.9

*Т.О. ЗІНЧУК, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Житомирський національний агроекологічний університет*

Сучасна парадигма Спільної аграрної політики ЄС як протидія глобальним викликам та дезінтеграції

Постановка проблеми. Розвиток глобального співтовариства на фоні зростання темпів чисельності населення світу, деградації природного навколишнього середовища, загрози продовольчій безпеці людства, торгових війн та індустріалізації суспільства потребує активізації багатофункціональної ролі сільського господарства в органічному поєднанні з ефективністю використання великого потенціалу цієї галузі. Одержання економічних і соціальних вигід у таких умовах зумовлює перегляд традиційних напрямів реалізації аграрної політики найпотужнішого гравця світового ринку – Європейського Союзу (ЄС). Європейський сільськогосподарський сектор обмежений інституційними нормами Спільної аграрної політики (Common agricultural policy, САП ЄС), яка є гарантом позитивних змін у сільському господарстві та “захисником” інтересів фермерів в умовах жорсткої ринкової конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії й практичного втілення основних засад САП ЄС визначається логікою процесів інтеграції в аграрному секторі економіки України. Європейська аграрна модель набуває наукового забезпечення з позиції умов виведення вітчизняного сільського господарства на якісно новий рівень розвитку, що відповідно вимагає узагальнення різноманітних підходів щодо етапів аграрного реформування через дослідження як основних переваг, так і окремих недоліків

САП ЄС. У контексті сучасного економічного розвитку переважна сукупність наукових поглядів має за мету визначити, проаналізувати й адаптувати норми та правила САП ЄС до практики сільськогосподарського виробництва й політики сільського розвитку. Винятково важливішою проблемою адаптації до умов сучасної моделі САП ЄС, яка знаходиться у полі зору І. Прокопи [11], є відповідність організаційно-правовим формам, які діють в ЄС, адже аграрну політику ЄС спрямовано на збереження фермерства та сільського способу життя, який доводить свою стійкість і можливість успішно розвиватися.

З огляду на особливості еволюційності розвитку САП ЄС та ключові зміни, пов'язані з мінімізацією глобальних ризиків, виникненням загроз продовольчої незахищеності й загальної деградації навколишнього середовища, проблемами зайнятості сільського населення, створена та продовжує формуватися потужна вітчизняна теоретико-аналітична база з інституційного удосконалення й стратегічного розвитку вітчизняної аграрної політики, розробки якої закладені у наукових працях О. Бородіної [15], О. Могильного [8], С. Кваші та О. Попової [3; 4], В. Онегіної й Н. Шибяєвої [9] та багатьох інших учених. Проблеми формування ринку землі в умовах трансформаційних змін економіки України з урахуванням європейського досвіду й прикладу таких країн ЦСЄ, як Польща, Угорщина, країни Балтії та інших становлять науковий предмет дослідження В. Данкевича й ін. [2].

© Т.О. Зінчук, 2017

Водночас актуальними з погляду створення сприятливого інституційного середовища для реалізації основних засад європейської політики сільського розвитку, розвитку експортного потенціалу аграрного сектору, одержання економічної вигоди від агробізнесу є науково-аналітичні розробки Н. Куцмус, Т. Усюк, О. Ковальчука [27]. Таким чином, наукові дослідження вітчизняних учених доводять про необхідність позитивного внеску переваг САП ЄС у розвиток національної аграрної економіки. Він досягається за рахунок інноваційних методів землеробства та сільськогосподарських біотехнологій, максимізації сільськогосподарського виробництва й мінімізації ризику руйнування навколишнього середовища, запровадження професійного менеджменту в практику господарювання, змін інституційного середовища на користь політики сільського розвитку, підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на європейських і світових ринках.

Прагнення до поглибленого вивчення сучасних пріоритетів САП ЄС пов'язано, з одного боку, із суттєвими зовнішніми впливами глобальної економіки на сільське господарство, що потребує перегляду орієнтирів САП ЄС в напрямі забезпечення нового соціоекономічного рівня розвитку, та, з іншого, об'єктивною мотиваційною готовністю до прискорення адаптаційного періоду запровадження прогресивних норм єдиної, високоорганізованої моделі європейського сільського господарства у процес формування вітчизняної аграрної політики.

Мета статті – узагальнити позитивні зміни, проаналізувати вплив чинників глобалізації на необхідність формування нової моделі САП ЄС, обґрунтувати доцільність пріоритетів розвитку аграрної політики на фоні дезінтеграційних процесів в ЄС.

Виклад основних результатів дослідження. Сільське господарство і його агропродовольчий сектор відіграють важливу роль у життєдіяльності ЄС як регіонального інтеграційного об'єднання та сприяють збереженню й примноженню європейських цінностей. Історично тенденції та умови розвитку сільського господарства визначаються межами САП ЄС. На всіх етапах рефор-

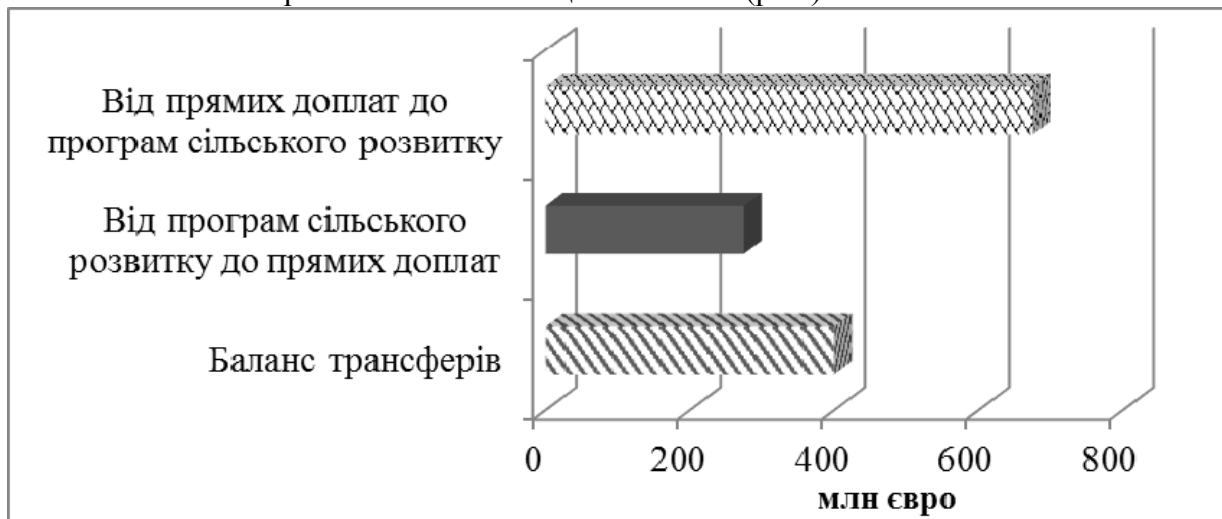
мування розвиток САП ЄС ґрунтувався на двох незмінних “стовпах”: ринковій політиці й політиці сільського розвитку, які підтримуються та фінансуються як окремі напрями з бюджету ЄС. Характерною ознакою є те, що за майже п'ятдесятип'ятирічний період існування САП ЄС лише зміцнила свою стратегічну мету і зорієнтована на збереження економічного сектору з нестандартними інституційними та соціальними рисами. Цілі САП ЄС з періоду набуття чинності Римської угоди (1 січня 1958 р.) залишаються багатоаспектними й рівнопріоритетними. Традиційно аграрна стратегія ЄС спрямована на досягнення п'яти основних завдань: 1) самозабезпечення продовольством; 2) підвищення продуктивності праці у сільському господарстві та рівня життя сільських жителів на основі технічного прогресу, забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва й оптимального використання виробничих факторів, зокрема – робочої сили; 3) стабілізація сільськогосподарського ринку; 4) доступність продовольства і помірних цін на нього для споживачів; 5) забезпечення добробуту фермерів шляхом збільшення їх особистого прибутку. Завдяки досягненням у реалізації стратегічних напрямів, сільськогосподарський сектор ЄС продовжує зберігати провідні позиції в європейській та світовій економіці.

За даними європейських статистичних джерел (Faostat, WDI, 2012-2015), загальна чисельність населення ЄС становить 506,8 млн осіб, у тому числі сільського – 112,9 млн осіб, або 22,3%; загальна площа територій – 4463,2 тис. км². Основна частина земель зайнята землями сільськогосподарського призначення, на які припадає 188,4 млн га, або 45,05%. Про високий рівень життя сільського населення показують такі критерії, як обсяг ВВП, який сягає майже 14 млрд євро, у тому числі на одну особу припадає 27,4 тис євро. При незначній частці сільського господарства у ВВП (1,4%) ЄС позиціонується як провідний експортер сільськогосподарської продукції в усі регіони світу: на сільське господарство припадає 8% загального обсягу європейського експорту, що в грошовому виразі становить 130 млрд євро [16; 21; 25].

Економічні й соціальні позитивні результати в агропродовольчій сфері ЄС забезпечуються завдяки функціонуванню фермерської моделі господарювання з притаманною їй приватною власністю на землю. Сімейні фермерські господарства виступають основним провідником реалізації сучасних пріоритетів САП ЄС, сполучною ланкою між сільським господарством і сільським розвитком, ключовими учасниками агробізнесу й основними роботодавцями для галузей, поєднаних виробничим інтеграційним ланцюгом із сільським господарством. Спроможність 22-х млн європейських фермерів оцінюється формуванням сфери прикладення праці у таких галузях, як захист рослин (22 тис. зайнятих), ветеринарна медицина (50 тис.), насінництво (52 тис.), виробництво добрив (95 тис.), кормовиробництво (110 тис.), обслуговування сільськогосподарської техніки (135 тис.), непродовольчі види біопродукції (2,7 млн), переробна індустрія (4,6 млн) та роздрібна торгівля (17,3 млн зайнятих) [17, с.12].

Отже, з моменту виокремлення із загальних ринкових принципів функціонування, САП ЄС розвивається й реформується як об'єктивна умова активізації ролі фермерства та сільського господарства в економіці країн-членів ЄС. Історичні етапи еволюції

САП ЄС фактично можна звести до трьох основних фаз розвитку: недовиробництва агропродовольчої продукції, насичення (стабілізації) внутрішнього ринку країн-членів ЄС і перевиробництва основних видів агропродовольства. За будь-яких умов акценти збереження фермерських господарств сімейного типу, багатфункціональність ролі сільського господарства та бюджетна підтримка сільськогосподарських товаровиробників лише посилювалися. У структурі бюджету ЄС САП залишається найбільш витратною статтею: на бюджетний період 2014-2020 років на підтримку першого “стовпа” САП ЄС (ринкова політика) виділено 312,74 млрд євро, на підсилення другого “стовпа” (сільський розвиток) – 95,58 млрд євро. Таким чином загальний рівень підтримки в рамках САП ЄС на період 2014-2020 років становитиме 408,31 млрд євро [26, с. 3], або майже половину всього бюджету ЄС. Причому відзначається прогресивність змін у напрямках фінансування САП ЄС у бік виділення коштів на заходи, які забезпечують розвиток сільських територій і стимулюють поширення несільськогосподарських видів підприємництва. Країни-члени ЄС зорієнтовані – хто більшою, хто меншою мірою – на відхід від прямих виплат (рис.).

- ▨ – Країни-члени ЄС: Бельгія, Болгарія, Великобританія, Греція, Данія, Іспанія, Ірландія, Естонія, Кіпр, Литва, Німеччина, Нідерланди, Португалія, Румунія, Франція, Чехія, Швеція.
- – Країни-члени ЄС: Мальта, Польща, Словаччина, Угорщина, Хорватія.

Трансфер коштів між “стовпами” САП ЄС у країнах-членах ЄС на період 2014-2020 рр., млн євро

Джерело: За даними : [22 , с. 9].

Непорушність принципів субсидування САП ЄС зберігатиметься принаймні до 2030 року, але разом із тим змінюються пріоритети й цілі, які виправдовують найвищий рівень підтримки фермерів. Етапом аграрної реформи на період 2014-2020 років передбачено досягнення трьох цілей: 1) життєздатного виробництва продовольства; 2) сталого використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків змін клімату; 3) збалансованого сільського розвитку. Відповідно до Постанови Європарламенту та Європейської ради № 1306/2013 щодо фінансування, менеджменту й моніторингу САП ЄС, витрати на реалізацію аграрної політики здійснюються з двох фондів: Європейського сільськогосподарського фонду гарантування (EAGF), з якого забезпечуються прямі доплати для сільськогосподарських виробників і заходи з регулювання аграрних ринків, та Європейського сільськогосподарського фонду для сільського розвитку (EAFRD), який фінансує витрати, пов'язані з реалізацією програм сільського розвитку. В рамках фінансування чітко окреслено відмінні риси заходів САП ЄС періоду 2017-2020 років від періоду 2013-2017 років, які полягають у такому;

забезпечення переходу від підтримки виробництва окремих видів продукції до прямої підтримки фермера;

підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;

дотримання норм і правил екологічної безпеки за рахунок відмови від монокультури господарювання;

наповнення й розширення програм підтримки сільського розвитку;

виділення цільових субсидій на розвиток депресивних регіонів ЄС;

застосування методів екстенсивного господарювання;

захист навколишнього природного середовища, консервація земель.

Система прямого субсидування фермерів містить, зокрема, деякі нововведення, а саме: 1) введення системи базового преміювання фермерів (наприклад, у Німеччині базова премія на 1 га сягає 175 євро); 2) додаткові виплати за “перші гектари” (всі сільськогосподарські товаровиробники одержува-

тимуть за перші 30 га приблизно 50 євро за 1 га, за кожні наступні 16 га – майже 30 євро за 1 га); 3) надання субсидій молодим фермерам (до 40 років), які становитимуть протягом максимального п'ятирічного періоду додатково близько 44 євро на 1 га з розрахунку на 90 га сільськогосподарських угідь; 4) доплати за екологізацію (компенсація у розмірі орієнтовно 85 євро на 1 га за реалізацію заходів з охорони навколишнього середовища) [23].

Слід зазначити, що сільськогосподарські субсидії надаються фермерам лише за умови виконання ряду вимог, які стосуються захисту навколишнього середовища, якості продуктів харчування та належного утримання худоби. Цей підхід “cross-compliance” – взаємне дотримання зобов'язань Євросоюзом, державами й сільгоспвиробниками – обов'язковий з 2005 року. Для фермерів, які не дотримують цих вимог, скорочуються виплати. Метою підходу “cross-compliance” є формування багатофункціонального сталого, економічно та соціально збалансованого сільського господарства на всьому європейському просторі [10, с.148].

Прогресивність змін досягатиметься також за рахунок розвитку й впровадження інноваційних технологій у сільськогосподарське виробництво, формування системи продовольчих резервів на випадок криз у сільськогосподарському секторі та безпеки продуктів харчування. Про соціальну спрямованість САП ЄС показує факт збільшення фінансування на запровадження програми безкоштовного/пільгового розподілу молока, фруктів, овочів для харчування дітей у школах.

Усвідомленим і раціональним рішенням у контексті САП ЄС є виділення екологічної складової. Збереження природних основ життя, охорона природи – одна з найгостріших проблем розвитку суспільства. Принцип постійної взаємодії людини та природи є визначальним чинником при формуванні екологічного вектора сільського господарства за рахунок запровадження системи “зелених платежів”. Заходи САП ЄС у межах програми “зелених платежів” – це насамперед:

диверсифікація сільськогосподарських культур (дотримання трипільної сівозміни), утримання постійних пасовищ, формування екологічних зон із консервацією 5%, згодом 7% землі, збереження біорізноманіття й елементів ландшафту з виділенням 3% річного бюджету прямих платежів;

агроекологічні заходи, підтримка органічного землеробства та проектів, пов'язаних з інноваціями й екологічними інвестиціями із виділенням 30% бюджету на сільський розвиток;

стимулювання несільськогосподарської економічної диверсифікації в аграрних регіонах (до 70 тис. євро на проект), грошові компенсації фермерам, які витратили 30% власного доходу через негоду, волатильність ринків та інші непередбачені обставини. Створення фермерами спільних страхових фондів тощо. Відповідно 5,2% фермерських господарств ЄС – диверсифіковані. Найактивніше диверсифікація діяльності фермерів відбувається в таких країнах-членах ЄС, як Данія (52%), Австрія (37,3%), Швеція (33,8%), Німеччина (31%), Фінляндія (26%). Диверсифікована діяльність забезпечує формування майже 19% доходів фермерів. Як правило, до диверсифікації діяльності більшою мірою схильні фермери, що займають-

ся виробництвом продукції галузі тваринництва [18, с.4].

Досліджуючи процес сучасного переформування САП ЄС, не слід ігнорувати дії, особливості й загрози процесу глобалізації. Глобалізація як процес сучасної культури, на думку І. Сертакової, має яскраво виражену просторову горизонтальну спрямованість (поширення по всьому світу) і часову (спрямованість уперед, у майбутнє), та лише малою мірою припускає звертання до минулого [13]. Водночас, разом із перспективами й позитивами глобалізації посилюються також загрози, що спонукає країни до потреби враховувати дію негативних екстерналій – побічних ефектів [5].

Глобалізація веде до перегляду механізму регулювання аграрної політики ЄС. Фактично в усіх країнах-членах ЄС існують проблеми депресивного характеру: протягом 2014-2017 років кожне четверте фермерське господарство припинило своє функціонування, суттєво погіршилася вікова структура фермерів (на кожного фермера у віці до 35 років припадає 9 фермерів віком понад 55 років). Ознаки негативної дії глобалізації породжують конфлікти локального значення. Сучасна парадигма САП ЄС – це своєрідний супротив викликам глобалізації для сільського господарства (табл.).

Вплив викликів глобалізації на зміни в пріоритетах САП ЄС

Виклики глобалізації	Ознаки негативної дії на сільське господарство	Реакційні заходи в межах САП ЄС
1. Втрата біологічного різноманіття (різке скорочення цінних видів рослин та популяцій рідкісних порід тварин)	Знищення лісів; надмірне розорювання земель; знищення дикорослих лікарських рослин; зникнення порід сільськогосподарських тварин; дестабілізація екосистеми та неможливість протистояти стихійним природним лихам	Включення тематики біорізноманіття у коло міжурядових інтересів та суспільства Скорочення прямого навантаження на біорізноманіття Охорона екосистем Збільшення обсягів економічних вигід для фермерів, які забезпечують екосистемні послуги Ефективність освітнього та наукового потенціалу
2. Зміни клімату	Зниження продуктивності сільськогосподарських культур з погляду якості та кількості; зниження урожайності зернових культур; зміна методів ведення сільськогосподарського виробництва; вплив на навколишнє середовище; виникнення дефіциту води; вразливість торговельної інфраструктури (портових споруд, будівель, доріг, залізниць, аеропортів, мостів унаслідок руйнівної дії стихійних лих); зникнення сільських регіонів	Аналіз і моделювання впливу зміни клімату на галузі тваринництва і рослинництва Інвестиції у різні види нових товарних експортноорієнтованих сільськогосподарських культур) Формування адаптаційного потенціалу Надання субсидій для ефективної системи зрошування Субсидії фермерам, які займаються рекреаційною діяльністю та екологічними методами ведення сільського господарства Збільшення частки кормових культур на орних землях, озеленення поверхні ґрунтів, насадження й розширення захисних лісосмуг, пристосування структури і компактності ґрунту тощо

3. Соціоекономічні зміни	Негативне ставлення сільського населення до суспільних та економічних змін; неповна зайнятість сільського населення; дискримінація в одержанні суспільних благ	Розширення функцій соціальних інституцій Посилення ролі сільських громад Інклюзивність розвитку сільської економіки Сталий розвиток сільських територій у контексті стратегії “Європа 2020” Налагодження взаємодії з фондами ЄС
4. Загрози безпечності харчування	Зростання антропогенного та техногенного навантаження на природне середовище; порушення організації харчового ланцюга; використання генетично модифікованих організмів (трансгенних кормів у тваринництві, виробництво трансгенних культур	Обов'язковість базових екологічних вимог і відповідних зобов'язань фермерів Диверсифікація сільськогосподарського виробництва Обов'язковість контролю на науковій основі Контроль якості імпорту агропродовольчої продукції Дотримання норм європейського харчового законодавства Належне утримання тварин
5. Втрата контролю над управлінням використання ресурсів	Протиріччя при використанні виробничих, фінансових, людських, інформаційних ресурсів; неефективність використання земельних ресурсів	Забезпечення багатофункціональної ролі сільського господарства ЄС Захист доходів товаровиробників від ринкових і природних стихій Дослідження та інновації Нормативно-правові стимули й обмеження землекористування
6. Втрата культурних цінностей села	Тенденції до втрати соціокультурної ідентичності; вестернізація і стандартизація сільського способу життя; «маргіналізація» сільських територій	Бюджетна підтримка розвитку туристичного підприємництва та сфери рекреаційних послуг Відродження стародавніх сільських звичаїв, національних обрядів, фольклоризація побутової та професійної сфери як напрям політики сільського розвитку Виконання вимог “Cross-compliance”
7. Порушення законів економічної життєдіяльності	Недотримання принципу розумного і раціонального використання природних ресурсів; загрози здоров'ю людей	Новий підхід до типізації сільських регіонів у рамках дослідницького проекту “Розвиток сільських регіонів Європи в еру глобалізації” Релокалізація (глокалізація) сільських територій Збалансованість екологічного та економічного розвитку
8. Недовикористання енергетичної корисності біомаси	Ймовірність втрати енергетичного та економічного потенціалу біомаси з відходів (залишків) с.-г. виробництва	Доведення до 2020 р. 20% енергії з відновлювальних джерел енергії у валовому кінцевому енергоспоживанні

Джерело: Авторське дослідження на основі узагальнення [1;6; 7; 20, с.10; 24].

Рухаючись “у руслі” глобалізації та стаючи її активним співучасником об'єктивно виникає потреба у зміцненні інтеграційних зв'язків між країнами-членами ЄС. Історичні етапи становлення САП ЄС нерозривно зв'язані з масштабнішими процесами інтеграції європейських економік. Певною мірою захищеність і непорушність принципів САП ЄС гарантувалася соціально-економічною природою процесу європейської економічної інтеграції, який у період 1990-2000 років, за словами відомого дослідника євроінтеграції В. Сіденка, інтенсивно розвивався та “просунувся як у глибину, так і вшир”. Все це дало підстави вважати процес інтеграції в ЄС зразком політики регіональної інтеграції та прикладом до наслідування, а саму структуру ЄС перетворювало

на провідний глобальний центр економічної й політичної потуги [14, с. 7].

На такому сприятливому тлі масштабна фінансово-економічна криза 2008-2009 років та її непередбачені результати дії призвели до порушення устоїв і цілісності європейської інтеграції. Фактично внаслідок виходу Великобританії зі складу ЄС за підсумками референдуму 23 червня 2016 року (т. зв. процес Brexit) вперше помітні серйозні ознаки не лише інституційної кризи в ЄС, але й непрогнозованих припущень для розвитку політики, бізнесу, науки, суспільства тощо. Як коротко-, так і довгострокові наслідки дезінтеграції вимагають проведення окремих ґрунтовних досліджень через непередбачуваність виникнення такої події.

Вести мову про реальні втрати або здобутки для САП ЄС на фоні дезінтеграції ще зрано. Зв'язку між явищем дезінтеграції й особливостями розвитку аграрної політики поки що не спостерігається. Інша справа, чи не постраждає аграрний бюджет ЄС від недоодрержання внесків від такого фінансово потужного донора, як Великобританія. Адже синергія зв'язку між аграрними здобутками та дотаційною політикою є ключовим фактором стратегії реформування САП ЄС. Недоодрержання бюджетом ЄС чистого валового прибутку від Великобританії створить конкретну фінансову прогалину і спричинить певний економічний перебіг у функціонуванні об'єднання й, можливо, нанесе збитки аграрному бюджету.

За різними сценаріями вихід Великобританії зі складу ЄС звільнить її від дотримання спільних прав у сфері сільського господарства та рибальства, у той же час соціально вразливими відчують себе британські фермери, оскільки на них не поширюватиметься програма підтримки, що є одним із правил САП ЄС. Умови нових торговельних відносин між Великобританією і ЄС не стримуватимуть протекційні інтереси САП ЄС у найближчій перспективі. Очевидними нині стають випадки з боку агровиробників ЄС, зокрема французьких фермерів, щодо ізоляції своїх британських конкурентів як відповідь на "оксамитне розлучення" з Британією. Великий обсяг можливих проблем для сільського господарства ЄС унаслідок дезінтеграційних процесів не вичерпується лише вищевикладеними фактами. Як питання для подальшого розв'язання та пом'якшення економічних наслідків Brexit(y) для САП ЄС слід вказати на узгодження цінової політики на європейських ринках, системи контролю якості, безпеки агропродовольчої продукції, питання квот на поставку агропродовольчих товарів на ринки країн-членів ЄС, надання соціальних гарантій фермерам й ін.

Незважаючи на своєрідний "роздоріжний" стан ЄС, бачення перспектив функціонування інтеграційного об'єднання залишається оптимістичним. Це зумовлено виникненням нових технологічних парадигм в економічному світовому розвитку, які потребують ефекту масштабу, що забезпечується в межах

потужних регіональних комплексів. Такий стан, за твердженням В. Сіденка, може зумовити подальший стрімкий розвиток за рахунок стрибка у нову якість, або ж навпаки, призвести до стрімкої дезінтеграції та формування на цьому просторі фактично двох, або навіть більше субрегіональних інтеграційних просторів за моделлю різномірневої інтеграції [14]. За різних варіантів, майбутні реформи аграрної політики ЄС націлені на формування інструментів мінімізації й управління глобальними та дезінтеграційними ризиками для агротоваровиробників, подальше просування програм агроекологічного змісту, ринкову орієнтацію фермерів, удосконалення програм сільського розвитку.

Висновки. Результати проведених досліджень дають змогу констатувати, що вплив процесів глобалізації на стан і прерогативи САП ЄС є не лише високим, але й має тенденцію до посилення. Завдає певних проблем умовам аграрного реформування і нове явище в історії регіональної європейської інтеграції – процес дезінтеграції, наслідки якого повною мірою ще не відбилися на правилах САП ЄС. Перспективний період розвитку САП ЄС окреслюється межами 2015-2020 років та є віддзеркаленням прописаних сценаріїв у "Стратегії 2020": перетворення ЄС на розумну, сталу та всеохоплювальну економіку з високим рівнем зайнятості, продуктивності та соціальної згуртованості. З огляду на це основні підходи, закладені у САП ЄС, зведені до: чіткого формулювання цілей і дій усупереч глобальним викликам; обґрунтування необхідності й ефективності нового механізму підтримки фермерів (відхід від прямих виплат до програм сільського розвитку); екологічних принципів господарювання та стимулюючого значення заходів зі збереження навколишнього середовища; обов'язковості з боку фермерів дотримання вимог "cross-compliance"; незмінності курсу на зміцнення фермерської моделі господарювання; позбавлення стереотипів про відсталість сільського укладу життя популяризацією досягнень у політиці сільського розвитку тощо.

Урахування норм і принципів оновленої та "озеленої" САП ЄС, адаптація хоча б до окремо взятих вимог, безумовно, матиме

позитивний ефект для аграрного сектору економіки України й сприятиме реалізації умов Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Процес запровадження у вітчизняну практику підходів САП ЄС може служити прикладом для формування механізму під-

тримки агроваровиробників при розробці бюджету, актуалізації ролі малих і середніх виробників агропродовольчої продукції, які нині залишаються поза межами інституційного середовища.

Список використаних джерел

1. Глобальная перспектива в области биоразнообразия 4. Выводы и заключение / Секретариат Конвенции о биологическом разнообразии. – Монреаль, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cbd.int/gbo/gbo4/gbo4-summary-ru.pdf>
2. Зінчук Т.О. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель / Т.О. Зінчук, В.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 84–92.
3. Кваша С.М. Стан та тенденції розвитку сільського господарства країн-членів Європейського Союзу / С.М. Кваша. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 40 с.
4. Кваша С.М. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / С.М. Кваша, О.Л. Попова // Економіка АПК. – 2013. – №12. – С. 89-96.
5. Лопатинський Ю.М. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора [Електронний ресурс] / Ю.М. Лопатинський. – Режим доступу: http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/4.pdf
6. Маруняк Є.О. Вплив процесів глобалізації на трансформації сільської місцевості: зарубіжний досвід / Є.О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2015. – № 3. – С. 41-49.
7. Массей Ерік Е. Досвід Європейського Союзу в адаптації до змін клімату та застосування його в Україні [Електронний ресурс] / Ерік Е. Массей // Сценарії зміни клімату та безпеки в регіоні Східної Європи. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/104020?download=true>, 2012
8. Могильний О.М. Зайнятість сільського населення: нові виклики щодо екологізації аграрного сектору відповідно до європейських вимог / О.М. Могильний // Ринок праці. – 2014. – №3. – С. 5-10.
9. Онегіна В.М. Інституційна основа аграрної політики: українські реалії й досвід США та ЄС / В.М. Онегіна, Н.В. Шибаєва // Економіка АПК. – 2016. – № 1 – С. 18–24.
10. Попова О.Л. Cross-compliance – європейський підхід взаємного дотримання зобов'язань при наданні державної підтримки сільгоспвиробникам / О.Л. Попова // Економіка і прогнозування. – 2016. – №3. – С. 148-151.
11. Прокопа І.В. Ідентифікація малих виробників сільськогосподарської продукції: європейський досвід для України / І.В. Прокопа, І.М. Демчак // Економіка і прогнозування. – 2017. – №1. – С.58-71.
12. Пугачов М.І. Аграрна реформа: оцінка впливу. Барометр змін. – К.: Український інститут публічної політики, 2014. – 40 с.
13. Сертакова І.Н. Противоречивая глобализация в этнокультурном контексте [Электронный ресурс] / И. Н. Сертакова // Электронное научное издание “Аналитика культурологии”. – 2009. – № 1 (13). – Режим доступа: <http://analculturolog.ru>.
14. Сіденко В.Р. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та перспективи / В.Р. Сіденко // Економіка і прогнозування. – 2017. – №1. – С. 7-34.
15. Теорія, політика та практика сільського розвитку; за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О.М. Бородіної, д-ра екон. наук, чл.-кор. УААН І.В. Прокопи; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010. – 376 с.
16. Agriculture, forestry and fishery statistics / Statistical books. – Luxembourg: “Publications Office of the EU”, 2016. – 230 p.
17. Agriculture: A partnership between Europe and farmers. – Luxembourg: Publications Office of the EU, 2017. – 16 p.
18. Augère-Granier M.-L. Farm diversification in EU / M.L. Augère-Granier // EPRS. – Briefing, 2016. – 8 p.
19. CAP Reform Post-2020 – Challenges in Agriculture / Workshop Documentation. – Brussels: European Parliament, 2016. – 314 p.
20. Castellano G. Rural development policy / G. Castellano // EC, DG Agriculture and Rural Development, 2014. – 35 p.
21. Cumulative Economic Impact of Future Trade Agreements on EU Agriculture / P. Boulanger, H. Dudu, E. Ferrari, M. Himics, R. M'barek. – Luxembourg: Publications Office of the EU, 2016. – 92 p.
22. Dumitru M. The CAP towards 2020: Implementation of Rural Development Policy [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/uploaded-files/s2_state-of-play_dumitru.pdf
23. FAQ zur Agrarreform und der nationalen Umsetzung [Електронний ресурс] // EU-Agrarpolitik. – Режим доступу: / http://www.bmel.de/DE/Landwirtschaft/Agrarpolitik/_Texte/GAP-FAQs.html
24. Green Economy: Opportunities for Rural Europe / EU Rural Review № 23. – Luxembourg: Publications Office of the EU, 2017. – 44 p.
25. Monitoring Agri-trade Policy / MAP 2016-1. – Brussels: European Commission, 2016. – 24 p.
26. Overview of CAP Reform 2014-2020, Brussels: European Commission, 2013. – 10 p.
27. Zinchuk T. Institutional Transformation of Ukraine’s Agricultural Sector / T. Zinchuk, N. Kutsmus, O. Kovalchuk, V. Dankevych, T. Usjuk // Review of Economic Perspectives. – Vol. 17, Issue 1. – 2017. – pp. 57-80.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2017 р.

Фахове рецензування: 18.08.2017 р.

* * *